

Talcott Parsons és a strukturális funkcionális

funkcionalizmus

Szerző: NAGY Zsolt

Affiliáció: egyetemi docens, SZTE ÁJK Összehasonlító Jogi és Jogelméleti Intézet

Rovat: Jogszociológia

Rovatszerkesztő: BENCZE Mátyás

Lezárás dátuma: 2025.11.27

Idézési javaslat: NAGY Zsolt: „Talcott Parsons és a strukturális funkcionális” in JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SULYOK Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Jogszociológia rovat, rovatszerkesztő: BENCZE Mátyás) <http://ijoten.hu/szocikk/talcott-parsons-es-a-strukturalis-funkcionalizmus> (2026). Konkrét szöveghelyre való hivatkozáshoz javasoljuk a szövegbeli bekezdésszámok használatát, pl. [8] vagy [12]–[18].

Ha azt a kifejezést használjuk, hogy „rendszerek”, általában egyfajta természettudományos értelemben vett elmélet, vagy talán inkább a mérnöki tudományokhoz, illetve az informatikához, számítástechnikához, programozáshoz asszociáló gondolatkör jut mindenkinek az eszébe. Ha azonban ezt egy olyan jelzővel is illetjük, mint „társadalmi”, vagyis „társadalmi rendszerek”, már egy kissé más konnotációja lesz a kifejezésnek, mégis az előzőekhez hasonló problémakörrel van szó. S valóban, nincs is a társadalomtudományokban olyan elméleti kör, amely ennyire a természettudományokhoz hasonlítana, ennyire közel állna a különböző természettudományokhoz vagy mérnöki tudományokhoz kapcsolódó rendszerekhez. A társadalomelméletben és a szociológiában végbement diskurzív változások nem hagyták érintetlenül a jogelméletet és a jogszociológiát sem: ennek pedig fő oka, hogy a jogot is részrendszernek (ha tetszik, alrendszernek) tekintették, amely önálló, autopoéitikus vonásokat hordoz, ezért ennek feltárása, mélységeinek megismerése a joggal foglalkozó tudományágak szempontjából elengedhetetlennek tűnt. Az új társadalomelméleti irányvonal szinte kikényszerítette a jog rendszerautonómiájának kibontakozását, annak folyamatát, leírását, definiálását, s végső soron magának a jognak a társadalom szempontjából nézhető érvényessége, s végül mibenléte létkérdését. Ez pedig annál is érdekesebb, mert ebben az esetben nemcsak a jogfilozófia terepére kapott helyet, hanem a jogszociológia (szociológiai jogelméletek) is. Más szavakkal: itt a szociológiának és annak a jogra vonatkozó reflexiójának, nevezetesen a jogszociológiának is konkrét és fontos szerep jutott.

Tartalomjegyzék

- 1. A társadalomelméletekben megjelenő radikális fordulat**
- 2. Az integrált rendszerré vált társadalom**
 - 2.1. A funkcionális kezdetek
 - 2.2. Antropológiai közelítésmód
 - 2.3. A funkciók vizsgálata: a manifeszt, illetve látens funkciók és diszfunkciók
- 3. Rendszerek és alrendszerek a társadalomban**
 - 3.1. Általános szociológiai aspektusok
 - 3.2. A társadalmi alrendszerek egyike: a jog
 - 3.3. Az általános szociológia és a jogszociológia kapcsolata

4. A strukturalista funkcionalizmus jogszociológiai jelentősége

5. JEGYZETEK

1. A társadalomelméletekben megjelenő radikális fordulat

[1] Göröngyös út vezetett el oda, hogy a tudományelméletben, illetve a társadalomelméletben, társadalomfilozófiában az egyes szubjektumokból összeálló egész szocialitás világát az elméleti reflexió síkján is felváltotta a modern, túlzottan komplexé váló társadalom újfajta leírása, megfigyelése, magyarázata. Immáron nem lehetett a társadalmiságot, mint akár isteni kreatúrát, metafizikai értelemben vett létezőt, de akár szekuláris formában is az individuális részekből álló egészet megfigyelni.^[1] Túlzottan komplikálttá vált a társadalom, az egyének, továbbá az egyes individuumok egymáshoz való viszonya ahhoz, hogy akár empirikus, akár elméleti szinten rekonstruálhatóvá váljon.

[2] Egy ilyen láthatóan minden központot nélkülöző világban és világlátásban – legyen az transzcendens (isteni) vagy immanens (emberi) eredetű – a differenciálódás, illetve annak funkcionális összekapcsolódása szinte önmagát adta. Ugyanakkor ez egy radikális paradigmaváltást is jelentett: egyfelől a fogalm meghatározás tekintetében el kellett távolodni a társadalmi evolúciót szem előtt tartó stratégiától, másfelől a „kritikai” szociológia fogalm meghatározásától is. Hiszen a hagyományos egyén-társadalom, szubjektum-objektum viszonya helyett egy sokkal organikusabb felfogás öltött testet, amelyben e helyett az önvezérlő (autopoétikus) rendszer és környezetének kapcsolata vált elsődlegessé, ahol az egyes részrendszerek önvonatkoztatásúak, s felépíthetik egymással való interaktív viszonyukban magát a társadalmat.^[2]

[3] Ezzel párhuzamosan pedig egy ismeretelméleti (gnoszeológiai) kérdés is felmerült, miszerint: a megfigyelés nem mehet végbe teljesen kívülről, a világtól távol, hiszen egyetlen megfigyelő sem képes elvonatkoztatni magát a megfigyelés tárgyától, nevezetesen a társadalomtól. Annak mindig is része marad, vagyis – ördögi körként – új megfigyelés szükséges, amelyre az előbbi probléma érvényes, s így a megfigyelés mindig az immanens világ része marad.^[3] S ha megnézzük azokat a tudományos munkákat, amelyek a jog és a társadalom kapcsolatának minőségét, mennyiségét, sőt, egyáltalán magát a viszonyt helyezték fókuszpontba, az előfutárok már a XIX. század végén a XX. század elején megjelentek. Ebben a korszakban meglehetősen nagy számban találhatunk a társadalmi lét és a jog szférájának viszonyát kifejtő munkákat, olyan jogelméleti irányokat, amelyek figyelmet fordítottak a korabeli modern szociológiaelméletekre, illetve olyan szociológiai tanulmányokra, amelyek a jog területét vették célba. Ez többek között elszakadást jelentett a korábbi természetjogi gondolkodástól, legyen az isteni eredetű (s többek között elsősorban a Bibliából megismerhető), vagy az emberi (a józan észből eredeztethető). Ez a jogi pozitivizmus természetesen a pozitivistá filozófiából eredeztethető, ám jelen „alrendszer” esetében a jog érvényességének meghatározásában testesült meg. Vagyis a jog alapvetően – lételméleti (ontológiai) szempontból – nem szorul más igazolásra, mint az eljárásra, amely mindenképpen racionális, mi több, a társadalom érdekében történő célracionálisra, s nem valamiféle „az emberek szívében rejlő” metajurisztikus-erkölcsi háttérre. Így a jog saját rendszerén belül igazolja önmagát, saját eljárásának racionalitása hozza létre szubsztancialitását, s amely szubsztantív jog meghatározza a processzus módját és így tovább, vagyis saját önreferenciáját; noha – s ezt nem szabad figyelmen kívül hagyni – „tanulhat és tanul is” a környezetétől, s reflektál is arra.

2. Az integrált rendszerré vált társadalom

[4] Mindenekelőtt nézzük a kezdeteket: ugyanis mind társadalmi, mind társadalomelméleti szinten a funkcionalizmus (->jogösszehasonlítás), strukturális funkcionalizmus, konstruktivizmus (->kritikai jogelméletek), nem „önmagából fakadt”, hanem ennek többé-kevésbé konkrétan meghatározható

előzményei voltak. S nem mellesleg Kingsley Davis szavai szerint „a funkcionalizmus hatását tekintve szinonimnak mondható az analitikai szociológiával”, hozzátéve:

a funkcionalizmus egyszerűen szólva egyfelől kapcsolatot teremtett a társadalom részegységei és az egész között, másfelől kapcsolatot teremtett az alrendszerek között, s hogy hogyan tette mindezt: láttatta a részrendszerek funkcióinak működését, továbbá az egész társadalomnak, illetve annak részeinek szükségleteit.^[4]

[5] Paradigmatikusan szemlélve tehát a strukturális-funkcionalizmus a következőképpen analizálta a társadalmi rendszert:

1. a társadalmi rendszernek, ahhoz, hogy biztosítsa túlélését, „ki kell elégítenie alapvető szükségleteit”, ezt nevezhetjük *funkcionális imperatívusznak*;
2. ahhoz, hogy az előbbi feladatnak eleget tudjon tenni a különböző intézményeknek vagy alrendszereknek *interkonnekciós struktúrában* kell lenniük;
3. s mindezzel párhuzamosan a részrendszerek egyfajta harmóniát alkotnak, ami egy *szociális equilibriumot* jelent.^[5]

Egyszóval, mind az egyes individuumoknak, mind a részrendszereknek önkéntes kooperációban kell lenniük, ami egy általános konszenzushoz vezet, emiatt – elsősorban a szabályok minősége által és annak funkciója miatt – a szocialitás a konfliktusok megoldását sürgetve, azokat „csillapítva” az egész rendszer számára eléri a *Rendet*.

[6] Vagyis a rendszerelméletek egyfajta holisztikus nézőpontból szemlélve a szocialitást egy olyan integrált szisztémának tekintették, amelyben az elkülönült és külön struktúrát alkotó alrendszerek speciális feladataikat ellátva, végső soron együttműködve fenntartják az egész társadalmat, szabályozzák azt és végső soron megteremtik annak egyensúlyát. S a szabályozás – nem mellesleg – nem „felülről”, nem egy központi akaratból történik, hanem a rendszer részeinek kooperációjából, azok együttműködéséből fakad. Ezzel párhuzamosan a társadalom egészének szükségleteit teljesítik, továbbá megakadályozzák a „rendetlenséget”, biztosítják a harmóniát.

2.1. A funkcionalizmus kezdetei

[7] A funkcionalizmus természetszerűen nem minden előzmény nélkül született, s az előzményeknek perszer társadalmi okai is vannak, ugyanakkor nem szabad megfeledkezni az elméleti előfutárokról sem. S az előzmények elméleti szintje a szociológia területén már jóval korábban megszületett, többek között Auguste Comte-nak köszönhetően. Érdemes némi figyelmet szentelni Comte organikus társadalom-analógiájára, amely elsősorban a természettudományokból, pontosabban pedig a biológia diszciplínájából eredeztethető. Álláspontja szerint épp úgy, mint a biológiában is meghatározott élő organizmusok, a társadalom is hasonlóképpen épül fel, és a különböző részek, és azok működése tartja fenn az egész rendszert, így a társadalmat is.

Analógia található a szociális organizmus és az individuális, biológiai értelemben vett, organizmus között. [...] Ha a biológia álláspontját követjük, a struktúrákat felbonthatjuk elemeire, szöveteire és organizmusokra. Ez éppúgy lehetséges a szociális organizmus esetében is, s ráadásul ugyanazon nevekkel lehet azokat ellátni.

Vagyis a szociális organizmus felbontható – hétköznapi értelemben – családokra, melyek – a biológiában – a sejteknek megfeleltethetőek, továbbá osztályokra vagy kasztokra, melyek a szövetek analógiái, s végül városokra, illetve közösségekre,

melyek az egész organizmussal egyenlők.^[6]

[8] A fizika kifejezés gondolkodásmódjában helytálló volt, hiszen éppoly törvényszerűségek alapján próbálta leírni a társadalmat és annak folytonosságát, mint a fizikai törvényszerűségek, vagy ahogy Comte írta „a jelen terhes a jövőtől” (nem mellesleg a múlttól is), s a tudományterület elsődleges feladata, hogy definiálja azokat a törvényszerűségeket, melyek az ember fejlődését (*perfectonnement, développement*) meghatározzák.

[9] Némileg Comte-hoz hasonlóan Herbert Spencer is egy organikus társadalomfejlődés elméletét írta le, ám ebben az esetben sokkal nagyobb hangsúlyt kapott a differenciálódás, mint a fejlődés, illetve a változás záloga. Vagyis minél nagyobb az egyes részegységek közötti funkcionális különbség, és differenciált a munkamegosztás, a mutális, kölcsönös függőség, annál komplexebb a szocialitás, és annál inkább tekinthető az adott társadalom „fejlettebbnek”. Spencer esetében az alapelv már eltávolodott a biológiától: számára ugyan egy organizmus integrált entitást képez, ugyanakkor elkülönült organizmusokból vagy struktúrákból is áll, amelyek meghatározott funkciókkal bírnak, és a lehető leghatékonyabban működnek ahhoz a környezethez viszonyítva, amelyekkel tipikusan összefüggésben állnak. Emellett Spencer szociológiájának leglényegesebb vonása a szociális evolúció, illetve ezzel párhuzamosan a jog fejlődésének elmélete. A társadalmi fejlődés tekintetében Spencer szavai szerint „a társadalom változása határozottan egy inkoherens homogenitásból egy definiálható koherens heterogenitás irányába mutat, ugyanakkor párhuzamos transzformációk is kimutathatók”^[7] Ahogy az emberi populáció egyre nagyobb lett, egyre differenciáltabb intézmények keletkeztek, s így struktúrájuk is egyre változatosabbá vált: s mindezt nevezhetjük *differenciációnak*. A homogenitásból a heterogenitásba való átmenetet pedig nevezhetjük *fejlődésnek*. Végeredményben ez immáron decentralizált, magasan differenciált közösséget tételez, s amennyiben létezik központi hatalom, az is az egyének konszenzusán nyugszik, és a privát érdekeken alapuló önkéntes kooperáció által meghatározott.^[8]

2.2. Antropológiai közelítésmód

[10] A funkcionista közelítésmód azonban nemcsak a szociológia oldaláról jelent meg, hanem az antropológia tudományterületéről is felvetődött, s hatása sem volt kisebb. Noha ebben az esetben elsősorban nem csupán elméleti munkákról, hanem sokkal inkább konkrét empirikus kutatásokról van szó; az elméletek pedig a kiterjedt gyakorlati kutatások alapján születtek. Így alakultak ki a rendszerelméleteket is nagyban befolyásoló antropológiai tanulmányok, amelyek teoretikus keretekben immáron a struktúrákban és funkciókban láttató szociológiaelméletek alapjaira is komoly hatással voltak.

[11] Mindenekelőtt Arthur R. Radcliffe-Brown (1881–1955) 1952-ben kiadott *Struktúrák és funkciók a primitív társadalmakban* (*Structure and Function in Primitive Society*) című könyvében hangsúlyozta a struktúrák és a funkciók figyelembevételét a szociálanropológiában. Álláspontjának lényege, hogy minden szociális jelenség valamiképpen az adott társadalom struktúrájából eredeztethető. Ezzel végső soron még Émile Durkheim munkáival is megegyezhetne, ám ellentétben vele vagy továbbgondolva, Radcliffe-Brown nagyobb figyelmet fordított a társadalom tagjait alkotó egyénekre, azok aktivitására, továbbá mindezt kiterjesztette a szociális aktivitás és a szociális struktúra kapcsolatára. Következésképpen az említett aktivitás és rendszer kapcsolata egy olyan funkcionális egységet alkotnak, amelynek eredménye a társadalmi harmónia megteremtése.^[9]

A funkció egy olyan rendszert hoz létre, ami az egyes entitások egységét involválva a kapcsolatok hálózatát alkotja, s azok életvitelének módja tartja fenn rendszer folytonosságát, ami végső soron a rendszert alkotó egyedek aktivitásán alapul.^[10]

[12] Vagyis, egy körkörös folyamat történik: ahol az egyének kapcsolata hozza létre a rendszert, a

rendszer pedig a kontinuitást, a folyamatosság pedig újra és újrakonstruálja a rendszert, ezzel az egyének kapcsolathálóját, az pedig az individuumok magatartását és így tovább. Így pedig – talán nem egyértelműen –, de asszociálhat olyan szisztémában, ahol maga a rendszer megkonstruálása után önmaga konstruálja önmagát (ez pedig már egy kissé az autopoétikus szisztémákra emlékeztet), még ha ez egy primitív társadalomban is történik. Sőt, nem is szükséges feltételül megalkotni, önmaga konstrukciójának újra megvalósítása alkotja önmaga rendszerét (ami a primitív társadalmak folytonosságát biztosítja), hanem ez a „modern” társadalmakra is igaz lehet; legfeljebb komplexebb módon, módszerekkel, és még az sem biztos, hogy átláthatatlanabb módon). S ha már a primitív társadalmak vizsgálatáról van szó, érdemes megjegyezni, hogy ebben az időszakban a felvilágosodáskorabeli, természeti állapotban létező „ösztonszerű nemes vadember” képe helyett kezdett kibontakozni egy másik emberkép: az élet minden mozzanatát szakrális normákkal szabályozott és azokat minden kritika és gondolkodás nélkül követő „primitív emberé”. Pontosan ennek okán kezdett el foglalkozni Bronislaw Malinowski az antropológia szempontjából a primitív társadalmakkal, és már a kutatások kezdete is megmutatta, hogy egyik fent említett emberkép sem fedi a valóságot.

[13] Bronislaw Malinowski (1884–1942) az új-guineai premodern társadalmak kutatása során jutott el a funkcionalizmus és a reciprocitás kapcsolatához, miszerint egy társadalmi kultúra alapvető egységei annak intézményei (->**jogi kultúra**). Minden intézménynek megvan a sajátos funkciója, a közösség számára hasznos aktivitása, amelyek meghatározott társadalmi szükségleteket elégítenek ki, és ezáltal biztosítják a társadalmi egyensúlyt. Emellett a társadalmi equilibrium fenntartásához nélkülözhetetlen a reciprocitás, a mutális „adok-kapok” rendszer.^[11] Ehhez kapcsolódóan, például a Trobriand-szigetek társadalmának mélyebb megfigyelése alapján megállapíthatóvá vált, hogy tagjaikat valójában meglehetősen bonyolult gazdasági együttműködés szálai kapcsolják össze. S az egyén számára az együttműködés felbomlása teljes egzisztenciális ellehetetlenüléssel járt, vagyis a kölcsönösségben mindenki részvétele fontos és a hálózat egyfajta integritást is adott.^[12] Malinowski hangsúlyozta, hogy a reciprocitás során nem egyszerűen különféle értékkel bíró javak cseréjéről van szó, hanem egy folytonos kölcsönös, és kölcsönösen kiegyenlített cseréről, amelybe szimbolikus javak éppúgy beletartoznak (nyaklánc, karkötő), mint olyanok, amelyek egyébként tényleges használatra vagy fogyasztásra alkalmasak (hal, yam gyökér stb.) Ez a folyamat pedig egyfelől alkalmas a konfliktusok elkerülésére vagy rendezésére, másfelől pedig konstituálja a társadalmi kötelekeket; vagyis ez az állandó „cserekereskedelem” biztosítja az adott társadalmi élet integritását. Ahogy Malinowski a *Bűncselekmények és szokások az egyszerű társadalmakban* (*Crime and Custom in Savage Society*) című művében kifejtette, a primitív jog kényszerítő ereje biztosítja az uniformitást és a kohéziót.^[13] Vagyis más szavakkal ez a fajta reciprocitáson és nyilvánosságon alapuló speciális mechanizmus társadalmi struktúrájuk velejárója, egyúttal oka és következménye is.^[14] Eszerint a jognak többféle funkciója van, ezek pedig a következők:

1. kulturális szinten szabályozza és stabilizálja a társadalmi aktivitást;
2. strukturális szinten a cselekmények szabályozásával kielégíti a társadalmi szükségleteket;
3. biológiai szinten pedig biztosítja a kölcsönösséget.

Ahogy (Parsons-hoz hasonlóan) korábban Malinowski fogalmazott: a jog fő funkciója az integritás biztosítása.

2.3. A funkciók vizsgálata: a manifeszt, illetve látens funkciók és diszfunkciók

[14] A funkcionalista megközelítés tovább fejlődött és Radcliffe-Brown, illetve Malinowski munkássága – a premodern társadalmak szabályainak vizsgálata, mint egyfajta segítség a modern szocialitás tanulmányozásához – folytatódott Robert King Merton által. 1949-ben megjelent *Társadalomelméletek és társadalmi struktúrák* (*Social Theory and Social Structure*) című munkájában módszertani szempontból egyedülállóan ötvözte a társadalomelméletek és az empirikus kutatások strukturális-funkcionalista megközelítését, itt fejtette ki a társadalmi cselekvések manifeszt, látens

funkcionális és diszfunkcionális koncepcióját.

[15] A *társadalom funkcionális egysége* minden kulturális aktivitást áthat, továbbá a kölcsönös haszon reményében történik, s következésképpen nemcsak az egész társadalomnak, hanem a benne élő egyéneknek is egyaránt hasznára van. (Vagyis jobban hangsúlyozta az individuumok jelentőségét.) Az *univerzális funkcionalizmus* azt jelenti, hogy minden társadalmi struktúra pozitív hatással van az adott társadalom életére és egységére. A *nélkülözhetetlenség posztulátuma* egyrészt magában foglalja, hogy az adott funkciókat szükséges kinyilvánítani, mert az a társadalom fennmaradását szolgálja, másrészt az adott társadalmi struktúrák nélkülözhetetlenek az adott funkciók kivitelezéséhez. Ehhez – az egyébként megdönthetetlennek látszó posztulátumokhoz – Merton javasolt alternatívákat, s egyúttal láttatta, hogy a kérdés egy társadalomban komplexebb is lehet: bevezette a manifeszt és látens funkciók fogalmát és a diszfunkció problémáját.

[16] Merton szerint a társadalomban léteznek olyan *funkciók*, amelyek az adott szocialitás adaptációját, illetve „egyenlősítését” teszik lehetővé. Ezzel szemben olyan *diszfunkciókat* is találunk, amelyek épp a fenti konzekvenciákat akadályozzák. (Ez már önmagában megkérdőjelezi az univerzális funkcionalizmus posztulátumát és a funkcionális egységek mindenképpen pozitívumra való törekvését.)^[15] Mi több, Merton kifejtette, hogy lényegében minden társadalmi cselekvésnek feltehetően van funkcionális (pozitív) és diszfunkcionális (negatív) konzekvenciája. Következésképpen a társadalmi aktivitás rendkívül relatív; abban az értelemben, hogy a cselekvések az adott közösség eltérő csoportjaira vonatkozatható tapasztalatainak szempontjából egészen más aspektusból (pozitív vagy negatív) jelenhetnek meg, vagyis más szavakkal, fel lehet tenni egy fontos kérdést: egy szokás kinek, kiknek funkcionális? Egy szokásos cselekmény lehet egy csoport számára tökéletesen funkcionális, ugyanakkor egy másik számára (amely kapcsolatban van az előzővel) tökéletesen diszfunkcionális. Ebben az értelemben pedig Merton koncepciója szerint a szokások olyan általános és neutrális értelemben vett konzekvenciákat takarnak, amelyek akár pozitív, akár negatív irányba befolyásolhatják a szocialitás működését, anélkül, hogy az társadalom tagjai szerint azok akaratlagosak voltak vagy éppen nem voltak szándékoltak.

3. Rendszerek és alrendszerek a társadalomban

[17] Az előzmények után a tényleges rendszerelméletek kerülhetnek fókuszpontba: Talcott Parsons, mint a szociológiaelmélet fenti tudományterületének ikonja jelent meg az 1940–50-es években. A különlegesnek is mondható áttörés már nem feltétlenül csupán a kommunikációt célozta meg, mint a társadalmiság mibenlétének lényegét, hanem az egyének cselekvését, amely analízis alapja egy egyszeri és egyéni cselekvés (*unit act*). Az individuumok önkéntes cselekvéseinek egymeműsítése, és egységekre bontása, amelyek mindig racionálisak, voluntarisztikusak, a társadalmi szituációnak megfelelőek, és egy meghatározott cél érdekében történnek. Az előbbiekből is következik, hogy ha Parsons jogszociológiával kapcsolatos nézeteit elemezzük, nem tekinthetünk el általános szociológiájától. Tehát mielőtt a jog szférájára tekintenénk, szükséges Parsons általános szociológiáját áttekinteni, mivel enélkül nem igazán érthető meg a jogra vonatkozó reflexiója. Annál is inkább, mivel a jognak a társadalomban betöltött szerepét vizsgálta, s nem a jog mezőjéből tekintett a társadalomra; vagyis egy társadalomelmélet keretei között fogalmazott meg jogszociológiai szempontból releváns állításokat. Nem hagyományos szociológia elméletet dolgozott ki, nem a valóság egy szegmensét írta le, nem is foglalkozott társadalmi anomáliákkal, hanem egy olyan rendszer kidolgozását tűzte ki célul, amely alapján minden társadalmi jelenség magyarázható.

[18] Talcott Parsons (1902–1979) az Egyesült Államokban a funkcionalizmus fő képviselőjének számított. 1926-ban a Heidelbergi Egyetemen ismerkedett meg Max Weber munkáival és fordította angolra a *Protestáns etika és a kapitalizmus szelleme* című könyvét. 1927-től a Harvard Egyetemen dolgozott, mentorának számított Pitirim Sorokin, akinek hatására a gazdaságtan szélesebb körében mozogva inkább az egész társadalom tanulmányozását kezdte favorizálni, s többek között Émile Durkheim és Valfrédo Paréto munkáinak feldolgozásával, továbbá Max Weber munkásságának

amerikai interpretációjával és ismertetésével foglalkozott. A társadalmiság alapegységének mint cselekvési egységnek a kifejtését *A társadalmi cselekvések struktúrája (The Structure of Social Action)* című 1937-es munkájában fejtette ki. Ennek végsősoron továbbgondolása található meg leghíresebb művében *A társadalom rendszerében (The Social System)*, amely 1951-ben jelent meg. A cselekvési egység elmaradhatatlansága mellett, azok interrelációja, a cselekvések közti viszonyok kialakulása, és egyúttal interakciója áll a koncepció középpontjában, amely – talán kissé vulgárisan – biztosítja a társadalmi rendszert.

[19] „A társadalmi rendszer olyan egyéni aktorok pluralitásából áll, amelyek egymással interaktivitásban állnak, s amelyek azok fizikai vagy környezeti aspektusainak szituációiban léteznek.”^[16] Eszerint a szociális rendszer reflektál minden egyes cselekedetre, melyek között megszámlálhatlan interakció található, szinte minden az adott társadalomban lévő egyének között. Ezzel párhuzamosan nemcsak az egyének között létezik interakció, hanem az általuk kialakított egyes részrendszerek között is, ahol egyébként is érvényesül az individuális kommunikáció, ám az „alrendszerek” már az egész szociális szisztéma részeiként lépnek egymással interakcióba. Ezeknek a részrendszereknek pedig fennmaradásukhoz meghatározott feltételeknek kell eleget tenniük. Fordítva pedig a rendszer reflektál a részrendszerekre, és az azok közötti interakciókra, melyek pedig az azokat alkotó egyének közti kapcsolatból eredeztethetőek. Vagyis a társadalom önmagában is egy rendszer, s a funkcionalizmus alapján a rendszer folyamatos kapcsolatban (kommunikációban) áll környezetével; a rendszernek fenn kell tartania egyensúlyát mind külső, mind belső értelemben.

3.1. Általános szociológiai aspektusok

[20] Elsőként érdemes megnézni, hogy a társadalmi alrendszereknek milyen feltételeket kell teljesíteniük, hogy „alrendszerként” funkcionálhassanak, továbbá lényegében ezek egzisztenciájuk és vitalitásuk lényegei is. Parsons szerint négy alapfeltétel szükséges:

- ad 1. adaptáció;
- ad 2. célirányultság;
- ad 3. integráció;
- ad 4. látencia.

Ebben az esetben az *adaptáció* jelentése, hogy a részrendszernek szükséges befogadnia és elfogadnia környezete feltételeit és erőforrásait és ez utóbbit mindenképpen szétosztja a (rész)rendszeren belül. A *célirányultság* lényege, hogy a rendszer meghatározza célját/céljait és minden forrását és energiáját ennek elérése érdekében mobilizálja. Az *integráció* pedig nem más, mint, hogy a részrendszer szabályozza és koordinálja mind a rendszeren belüli, mind azon kívüli viszonyait. Ezen belül szabályokkal látja el mindazokat a kommunikációkat, amelyek a rendszerbe más rendszerekből befogadhatóak, illetve onnan más rendszerekbe irányulnak; mindezzel pedig ez a funkció a további három funkció letéteményesévé is válik. S végül a *mintafenntartás*: funkcionálisan egyszerűen fenntartja a tagok szocializáció általi konform, ugyanakkor tenzionális viselkedését, amely ellentét és annak megoldása mintegy folyamatos emlékeztető fenntartja a társadalmi harmónia kontinuitását. Az első két funkcionális rendszerkövetelmény a külső egyensúly fenntartását szolgálja, hiszen a rendszereknek alkalmazkodnia kell a környezethez, ugyanakkor a célul kitűzött feladatokat is teljesíteni kell. A rendszerkövetelmények szempontjából az első két funkciónak is megtalálhatóak az alrendszerei. A harmadik és negyedik funkciók a belső egyensúly fenntartására hivatottak; a szocietális közösség fenntartása, illetve az értékek újrateremtése, amelyek esetében szintén megtalálhatóak a megfelelő alrendszerek. Persze ezek a funkcionális alrendszerek a gyakorlatban összefonódhatnak, ám a társadalom komplexitásával a funkcionális alrendszerek egyre inkább elkülönülnek egymástól. Mivel Parsons elemzése *analitikus*, ezért az alrendszerek elvileg megfeleltethetőek egymásnak, azonban a fokozatos elkülönülés egyre nagyobb önállóságot feltételez, párhuzamosan pedig egyre nagyobb különbségek megjelenéséhez is vezet.^[17] A rendszerkövetelmények kielégítésére az alrendszerek specializálódnak, s minél

fejlettebb, modernebb egy társadalom, annál nagyobb a differenciáltság, vagyis a fejlődés és a differenciálódás pozitív korrelációban van egymással.

[21] Egy kissé hétköznapi értelemben az adaptív, alkalmazkodási alrendszer könnyedén azonosítható a gazdaság szférájával, aminek lényege a javak és a szolgáltatások feletti rendelkezés, és azok disztribúciója. A célirányultsághoz kapcsolható alrendszernek a politika szférája felel meg (bár ez tartalmazza a gazdasághoz kapcsolható elosztó szervezetek is, mint bankok, szövetkezetek stb.), amelyek az erőforrások célok szerinti mobilizálását segítik elő. Az integráció, elsősorban a különböző normák meghozásával, a társadalom tagjainak cselekvését hangolja össze (ide tartoznak a jogszabályok és a jog egészének szférája, de a közösségi normák, a szokások is). A mintafenntartó alrendszer pedig azokat a kulturális értékeket hordozza, amelyek a kulturális alrendszernek felelnek meg (így ide tartozik a társadalmi szemlélet hordozó és megjelenítő intézmények hálója).

[22] Azonban az elrendszerek nemcsak funkciójukban különböznek, hanem strukturálisan is: mindegyiknek megvan a központi értéke, ami meghatározza a rendszer működését, illetve a rendszeren belüli kommunikációt, annak formáját, minőségét stb. Így az alkalmazkodási rendszer alapeleme a *szerep*, amely mint normatív elvárás jelenik meg az egyének kapcsolataiban. A célélérési rendszerben a személyek, csoportok *kapcsolatai* bírnak meghatározó jelentőséggel. Az integratív alrendszer struktúráját a *normatív szabályok* alkotják, amelyek a célok és értékek együttes alkalmazására hivatottak. A mintafenntartó alrendszer alapelemei pedig az *értékek*, amelyek természetesen – etikai szempontból – tartozhatnak a moralitás szférájába is. Az alapelemek mintái, azok tartalmai egyébként meg is változhatnak, ahogy maga a társadalom is változik. A szerepek változhatnak a leggyorsabban, a kollektivitáshoz kapcsolható célirányos szabályok már nehezebben módosulnak, a társadalmi szabályok (jog) tartalma meglehetősen merev, nehezen változtatható, az értékek pedig meglehetősen intaktak maradnak. Az adaptív rend elsődleges feladata a környezet változásának érzékelése, és az azokhoz való alkalmazkodás, ám az adaptáció stratégiájának kidolgozása már a célkitűző alrendszer keretei között történik. Az integráció rendje olyan normák kidolgozását végzi el, amelyek az individuumok magatartását aszerint hangolják össze, hogy a változás stratégiája sikeres legyen, a mintafenntartás ezzel párhuzamosan az értékeket helyezi az új struktúra szolgálatába.^[18] A modern társadalmakban persze a különféle rendszerek nemcsak kölcsönhatásban vannak egymással, de kölcsönös ellenőrző funkcióval is bírnak; az ellenőrzés elsősorban a mintafenntartó rendszertől az adaptív rend irányába realizálódik. Ugyanis a mintafenntartás foglalja magába azokat a tételeket, amelyek az ideális társadalom minőségére vonatkoznak és a leginkább közös értéket tartalmazza a társadalom összes tagja számára;^[19] egyfajta legitimáló funkcióval bírnak, melyek stabilizálják a többi alrendszer működését is.

3.2. A társadalmi alrendszerek egyike: a jog

[23] A fentiekben is említett, a meghatározott közösségeken belüli, illetve közösségek közti interakciók halmaza nevezhető alrendszernek, s a *jogszociológia* szempontjából ez az alrendszer a jog intézménye, ami alatt hétköznapi értelemben minden a joghoz kapcsolódó intézményt (bíróság, ügyészség, jogi infrastruktúra stb.) és a jogászai professziót, illetve mindezek viszonyát érthetjük. De nem csupán a jog alrendszere számít a társadalmi harmónia szempontjából kiemelkedőnek; más alrendszereket is kiemelkedő fontosságúként aposztrofált. Ilyennek tekinthető a *gazdaság alrendszere*, amelynek fő szerepe, hogy a társadalmi igények kielégítése érdekében kontrollálja a gazdasági javak előállítását, allokációját és disztribúcióját. Vagy ilyen a *politikai alrendszer*, amely elsősorban a célirányultsághoz köthető, miszerint a politika fő funkciója az erőforrások meghatározott cél elérése érdekében történő maximalizálása, azáltal, hogy felismeri a célokat, és mobilizálja az erőforrásokat.^[20] Továbbá szükséges, hogy a társadalom tagjai a szocializáción keresztül internalizálják a társadalom normáit; ezért szükségesek valamiféle intézményes értékek (vallás, ideológia stb.), így jöttek létre az *oktatási, családi és vallási alrendszerek*, amelyek elsődleges célja, hogy a társadalom tagjai által elfogadott értékek alapján az individuumok magatartását előre lehessen kalkulálni, másképpen: a társadalom így ellenőrizheti az egyének személyét/személyiségét.

Ám az integratív funkció megvalósításához két társadalmi probléma rendezésére van szükség: egyrészt a rendszeren belüli konfliktusok hiányára a harmónia megteremtése érdekében, másrészt az alrendszerek közötti önkéntes együttműködés biztosítására a megfelelő szabályozáshoz. Ennek a funkciónak a betöltésére a jog alrendszere hivatott (elsősorban jogász professzió és a felsőbb bírósági döntések közreműködésével), amely megkönnyíti és „igazságossá” teszi a rendszerek közti interakciót és „cserét”, ami a maga során stabilizálja az egész rendszer harmóniáját.

[24] Parsons elemzésében a jog – nem mellesleg, egy kissé speciális szerepben – két alrendszer befolyása alatt áll, még annak ellenére is, hogy elsősorban az integratív rendhez tartozik. (Bár ez is érdekesség, hogy nem az állam működtetéséhez közvetlenül kapcsolódó politikai alrendszerhez, hanem a szolidaritást fenntartó eszközként, a társadalmi közösségekhez kapcsolja a jogot.) Az említett két rendszer pedig az alkalmazkodási rendszer, amelynek kívánalmái a politikai rendszeren keresztül befolyásolják a jogi normák alakulását, ugyanakkor ki van téve a mintafenntartó rendszer követelményeinek is, amelynek – legalábbis hosszabb távon – mindenképpen meg kell felelnie, vagyis ellenőrző mechanizmust gyakorol a jog fölött. Ezért nem lehet bármilyen politikai akaratot képviselő társadalmi szabályok tartalma tetszőleges; s ez biztosítja a jog autonómiáját mind a társadalmi értékek világával, mind a politikai akarral szemben.^[21]

[25] Mindehhez, ti. a jogi alrendszer funkciójának betöltéséhez, háromféle „rituálé”, eljárás megléte elengedhetetlen:

- Ad 1. A jogrendszernek megfelelő általánossággal és absztrakcióval kell rendelkeznie. Ennek fő oka, hogy így viszonylag széles interpretációs térrel rendelkezve biztosítja más alrendszerek számára a megfelelő adaptációt a megváltozott jog környezetre.^[22]
- Ad 2. A jogrendszernek szüksége van olyan szabályokra, melyek sem nem túlzottan merevek, sem nem túlzottan flexibilisek; ezért a jogalkotásnak, és a jogalkalmazásnak, közigazgatásnak lehetőséget kell biztosítani, hogy döntéseik követhessék a társadalmi változásokat, annak érdekében, hogy megtarthassák legitimitásukat ugyanakkor integritásukat is.^[23]
- Ad 3. Ahhoz, hogy a jog a szociális kontroll funkcióját, mely a legfontosabb, betöltse – az egyének motivációjának újradefiniálásával – szükséges az individuális magatartások normatívizálása és a deviancia minimalizálása. Így a kulturális értékekkel is bíró szabályok és azok hatóság általi betartása biztosíthatja a szociális integritást.^[24]

[26] A jog ez utóbbi funkciójára Parsons szavai a leginkább találóak:

a szabályok és normák hálója biztosítja az egyének magatartásának vezérlését a társadalmi rendszerben.^[25]

Mindehhez két további feltételnek kell teljesülnie: egyfelől a jog egy olyan intézmény, mely meghatározott szabályaival olyan kötelezettségeket és magatartások elvárhatóságát hoz létre, aminek megszegése különféle szankciókat vagy kifejezett büntetéseket vonhat maga után; másfelől a jog további fő funkciója a társadalmi kapcsolatok regulációja. Vagyis holisztikusan:

a jog egyúttal csökkenti a potenciális konfliktusok okait, ugyanakkor a társadalmi együttműködés olajának is számít;^[26]

Ez a normatív konzisztenciával rendszerezi a szociális interakciót és integrációt, egyúttal pedig megakadályozza az egyéni inkompatibilis elvárásokat és kötelezettségeket. Ennek pedig a leginkább eklatáns formája a bíróság (építészeti, kulturális és szimbolikus szempontból) intézményi felruházva a funkcionális rendszert, amely a társadalmi zavarokra „megfelelő” választ tud adni. Tehát a kérdések: szankció, igazságszolgáltatás, legitimáció, interpretáció, melyek a következőképpen artikulálódnak:

1. Ha valaki megszeg egy jogi normát, milyen szankcióra számíthat, és ki vagy milyen szerv dönt az ügyben.
2. Milyen autoritástól származik a jogi norma, és milyen szituációban, élethelyzetben van relevanciája az adott normának.
3. Mi igazolja azt, hogy az adott norma éppúgy vonatkozik az adott személyre, mint azokra az egyénekre, akikkel interakcióba lépett, és ezáltal tőlük is elvárhatja a normakonform viselkedést.
4. Mi a valóságos értelme a szabályoknak, illetve hogyan kell azokat a partikuláris szituációkban konkrétan értelmezni.

A szankció pedig többnyire valamiféle fizikai erőszakban testesül meg, aminek a használata, illetve annak célja a jogi norma kikényszerítése; a kényszer monopóliuma azonban a politikai rendszer (állam) kezében van, így a jogi alrendszer viszonylag közeli interakcióban áll a politika alrendszerével. A két rendszer közti integritás másik oka a jogszolgáltatás, amely egy meghatározott területen (az állam területén) autoritással és ellenőrzési funkcióval rendelkezik.

[27] A jogi alrendszer autonómiáját a legitimitáció és az interpretáció biztosítja. A *legitimitáció* pedig nem feltétlenül politikai jellegű, hanem sokkal inkább hasonlít a vallási vagy quasi-vallási jellegű validitáshoz.^[27] Az interpretáció pedig a jogi alrendszer központi funkciója, mely lehet *szabályközpontú*, és lehet *kliens központú*. Az előbbi elsősorban a jogi alrendszer integritását tartja szem előtt, s letéteményesei elsősorban a bíróságok, különösen a fellebbviteli bíróságok, ahol a bírói kinevezések lehetnek kifejezetten politikai jellegűek (például az amerikai Legfelsőbb Bíróság bíráinak kinevezése). Az integritás továbbá a törvényhozói és törvényalkalmazói szervekben ölt testet (nem elfelejtendő, hogy az USA-ban a kettő lehet ugyanaz a szervezet is), amelyek függetlenségének egyik – és nem mellesleg legfontosabb – záloga a jogász szakma professzionalizációja. (Példaként említhető, hogy az Egyesült Államok szövetségi bíróságainak bíráit élethosszig nevezik ki, így egyfelől elmozdíthatatlanok, másfelől viszont így nem is befolyásolhatóak.) Az utóbbi sokkal inkább az ügyvédség interpretív tevékenységéhez kötődik: nevezetesen a jogászság és a kliens – végső soron bizalmas – kapcsolatához, pontosabban a jogászság és a klientúra kapcsolata elsősorban „az aktuális vagy potenciális konfliktusra koncentrálódik, mely konfliktust a jogszolgáltatás lefed”.^[28] Végsősorban a politikai szféra és a jogrendszer közti kapcsolat lényege egyfajta normatív konzisztencia, ugyanakkor a relatív autonómia is, s mindezek eredője és kimenetele a társadalmi konfliktusok minimalizálása.

[28] Mégis az igazi kulcs a jogi alrendszer integritásának megőrzéséhez a jogász professzió, amely mediatív funkciójával látja el feladatát, mégpedig kétféle módon. Egyrészt a konkrét szituációval kapcsolatosan és a kliensekhez kötötten az általános szabályokat interpretálja, aminek eredménye – a kliens jogainak és kötelezettségeinek magyarázatával –, hogy intellektuális értelemben közelebbi kapcsolatot teremt a laikus és jog, illetve a jogászság között. Másrészt az általános szabályok egyedi esetekben történő involválásával és rendszerezésével fenntartja a jog belső konzisztenciáját. (Vagyis azzal, hogy az állam – egy másik alrendszer – döntéseit követik, mégis stabilitást és koherenciát biztosítanak.) Ám ezzel együtt a jogász professzió a függetlenség szempontjából egyensúlyt is tud teremteni a politikai szférához köthető jogalkotás és a társadalom, illetve annak konfliktusai között, ami természetes úton vezet a belső integrációhoz, és ez természetesen – körkörös úton – vezet a belső autonómiához:

a jogász professzió társadalmunk rendszerében mind az alrendszeren belül, mind azon kívül – akár maga a jogrendszer – sajátos és meghatározó, integratív funkciót tölt be.^[29]

Természetesen a jognak is sokkal inkább az értékek konszenzusán, semmint a fizikai erőszakon és negatív szankción kell alapulnia, ám ettől még hasonlatos is lehetne mondjuk a vallási

rendszerekhez. Parsons azonban kifejezetten elkülöníti a jogi rendszert a többi alrendszerétől, mégpedig a következő alapon:

- Ad. 1. A jog eljárási alapokon keresztül például a hatalmat is meg tudja osztani, vagyis limitálni képes nemcsak a végrehajtó testületeket, hanem önmagát, vagyis magát a jogszolgáltatást, illetve a jogalkotási mechanizmust is. Példa a tömegmédiá, vagy a régi katolikus, jezsuita szót használva – a propaganda.
- Ad. 2. A jogot szükségesnek látta megkülönböztetni olyan más ellenőrzési eszközöktől, amelyek egyrészt társadalmi szinten hatnak, másrészt individuális aspektusból eredeztethetőek. Parsons a pszichoterápiát emeli ki, melynek elsődleges szerepe, hogy az intergenerációs deviancia „ördögi körének” végét vethessen, ezáltal a társadalmi kontroll egyik formájának tekinthető.
- Ad. 3. A politikától, vagy a vallástól való fő különbség pedig abban rejlik, hogy az említett rendszerek az egész társadalmi rendszer fundamentális problémáira keresnek – elsősorban értékalapon – választ. Erre remek példát szolgáltatnak a politikai ideológiák, mint a liberalizmus, a konzervativizmus, vagy a vallási doktrínák, mint a kereszténység, s mindegyik példa egy „helyes és áhított” társadalom koncepcióját tartalmazza.^[30]

3.3. Az általános szociológia és a jogszociológia kapcsolata

[29] Egy kissé visszatérve a konkrét strukturális megközelítéshez, a jogrendszer – az elméleti koherenciához is igazodva – szintén alávetett a rendszerkövetelményeknek. Így a jog is tovább tagozódik négy alrendszerre, amelyek speciális funkciói megfelelnek, analóg módon az egész rendszer funkcionalitásával, a bármely más alrendszerben elvárt funkcionális elkülönülésnek. A jogrendszer alkalmazkodási követelménye

- a *kliensek igényeinek* kielégítése;
- célélérési alapja a normák meghozatalának segítése azáltal, hogy *elveket és eljárási rendeket* hordoz magában;
- az integrációs feladat középpontjában a jogelvek és eljárási rendek *koherenciájának* kialakítása (*jogdogmatika*) áll;
- végül a mintafenntartást a *jogászai hivatások értékeinek* a szolidaritáson keresztüli fenntartása szolgálja.

Persze a társadalmi alrendszereknek – ahogy már említettem – egymás között is megvannak a *cserekapcsolatai*, hiszen mindegyik alrendszer rendelkezik egyfajta specialitással, amit „áruba bocsáthat” egy mási alrendszer számára. A jog esetében (s ez a jog és más társadalmi szférák kapcsolata, vagyis a jogszociológia egyik fő elemzési kérdése) a következők:

1. A jogrendszer és a gazdasági alrendszer esetében a jog a szerepek meghatározásával, normativizálásával a hatékonyságot segíti elő. *Vica versa*: a gazdaság olyan szakmai, technikai stb. ismereteket ad, amelyek az egyedi ügyek eldöntését segítik elő, továbbá hozzájárul a döntési következmények valószínűsítéséhez (jogelméleti szempontból ez az érdekkutató jogtudomány körébe tartozik).
2. A jogrendszer és a politikai szisztéma verziójában a jog hozzájárul a politikai szféra legitimitásához, továbbá a jogalkalmazás számára érthetővé, alkalmazhatóvá teszi a politikai akaratot. *Vica versa*: a politika garantálja a normatív döntések végrehajtását, továbbá szűkíti egyben pontosítja az alkalmazás spektrumát.
3. A jogrendszer és a kulturális alrendszer kapcsolatában a jog szerepe meglehetősen erőteljes az igazságosságról kialakított vélemények formálásában, végül is szocializációs funkciókat is betölt. *Vica versa*: az adott kulturális rend elősegíti a konfliktusok jogi útra terelését, egyúttal azok békés megoldását.

[30] Végző soron Parsons számára a jogrendszer azért is volt kiemelten fontos, mert szabályozza a

különböző alrendszereken belüli, illetve azok közötti cserefolyamatokat; ugyanakkor működőképesnek mutatkozott egy nyílt, megfelelő mobilitással rendelkező társadalomban. Mindezzel párhuzamosan a jog nem látja el a társadalmat egy tökéletes társadalom utópiájával, továbbá nem is próbálja egyedi vagy tömeges szinten befolyásolni a szociális folyamatokat. S mindezek miatt kiemelten kezelhetővé vált a jogrendszer és a szociológiának a jogra vonatkozó reflexiója, ahogy Roger Cotterrell fogalmazott:

Parsons vizsgálatai hozzájárultak ahhoz, hogy speciális szféraként szemlélve láthatóvá és megérthetővé vált a jog az egész társadalom egyes részrendszereinek relációjában betöltött funkciója.^[31]

4. A strukturalista funkcionalizmus jogszociológiai jelentősége

[31] Mindent összevetve a strukturalista funkcionalizmus mint szociológiai elméletrendszer a jogszociológia tudományának meghatározó intellektuális bázisát jelentette. Nemcsak azért, mert korábban rendkívüli hatással volt a szociológia módszertanára, és innentől kezdve többek között az egyik szakszociológia, nevezetesen a jogszociológia módszereire is, hanem mert a későbbiekben is látható és látens elméleti alapot biztosított – akár napjaink – kutatásaihoz is. Talcott Parsons már a társadalom egészének részeiként pontosította tovább a fenti kérdéskört, és az azon belüli részrendszerek kooperációjában és azok funkciójában látta az rész-egész viszonyát. Továbbá a jogrendszer, illetve a jogászság professzionális szerepének kiemelése további inspirációkat adott a jogszociológiai kutatásokhoz, amely később elsősorban elméleti szinten az autopoéitikus rendszerek Niklas Luhmann általi definiálásában teljesedett ki (->[jog társadalomelméleti megközelítésben](#)). Ugyanis Luhmann alapvetően a parsons-i álláspontot képviselve, azt kiegészítve fogalmazta meg a jog pozitíválásával kapcsolatos nézőpontját:

A jog nem a törvényhozó tollából ered, a törvényhozó készen találja a normatív elvárások [...] sokaságát. Ha ezt tekintetbe vesszük, a jogról való döntési folyamat nem más, mint a jog kiválasztása és méltatása. [...] érvényességről döntenek, de nem a semmiből teremtik a jogot.^[32]

Ez is megmutatja, hogy Parsons felvillantja a jogállamiság kérdését (*rule of law*): a modernitás és a szabadságjogok együttesét; a kettő kölcsönösen feltételezi egymást, és a jelenség természeténél fogva összekapcsolódik, ám mégis a (többé-kevésbé érvényesülő) autonómia is létfontosságú tényezője az említett jogállamiságnak.

[32] Akár a társadalmi equilibriumot, akár az integrációt nézzük ezekben az elméleti vonalakban, mindig felmerül a funkcionalizmus dehumanizáló jellege. Azonban a hasonló társadalomelméleti gondolkodásban a *tiszta intellektualizmus* vagy *racionalizmus* éppúgy kritikával illehető lenne. Valójában a fizikai lét és a pszichológiai entitás éppúgy érvényesül, mint az azok közötti viszonyok. (Elég csak a Comte általi biológiai hasonlóságra, vagy a későbbi autopoézis és a biológiai rendszerek analógiájára gondolni.) Vagyis az említett (fizikai, biológiai és társadalmi viszonyok) egymástól elkülöníthetetlenek, következésképpen szükségszerűen *emberiek*.^[33]

5. JEGYZETEK

- [1] Részletesebben lásd CS. KISS Lajos: „Bevezetés” in VARGA Csaba – CS. KISS Lajos – KARÁCSONY András (szerk.): *A társadalom és a jog autopoétikus felépítése. Válogatás a jogi konstruktivizmus irodalmából*, Budapest, 1994, 7.
- [2] Részletesebben lásd KARÁCSONY András: „Konstruktivizmus a társadalomelméletben” in VARGA – CS. KISS – KARÁCSONY (szerk.) (1. j.) 11–31, különösen 28–31.
- [3] KARÁCSONY (2. j.) 8.
- [4] KINGSLEY DAVIS: „The Myth of Functional Analysis as a Special Method in Sociology and Anthropology” *American Sociological Review* 1959, 757–774.
- [5] DAVIS (4. j.) 772.
- [6] AUGUSTE COMTE: *System of Positive Philosophy. II.*, London Longmans, Green and Co., 1875, 239–240, 242.
- [7] HERBERT SPENCER: *First Principles*, London, Williams and Norgate. 1882, 343.
- [8] JAVIER A. TREVINO: *The Sociology of Law. Classical and Contemporary Perspectives*, New Brunswick USA – London UK, Transaction Publishers, 2008, 25.
- [9] TREVINO (8. j.) 314.
- [10] ALFRED REGINALD RADCLIFFE-BROWN: *Structure and Function in Primitive Society*, New York, The Free Press, 1965, 180.
- [11] Ennek felismerésére Malinowski a Trobriand-szigetek törzseinek tanulmányozása során jutott el. Lásd Bronislaw MALINOVSKI: *Crime and Custom in Savage Society*, London, Routledge and Kegan Paul, 1926, 46–47.
- [12] Ugyan a mi társadalminkban a fizikai, pszichikai, gazdasági negatív szankciók tűnnek természetesnek; a társadalmi rend fenntartása érdekében a melanéziaiak számára az együttműködés, illetve annak hiánya szolgál párhuzamos jelenségként. Vö. MALINOVSKI (11. j.) 22–32; H. SZILÁGYI István: „A jogi antropológia főbb irányai. Történeti és elméleti vázlat” in VARGA Csaba (szerk.): *Jogfilozófiák*, Budapest, 2000, 144.
- [13] TREVINO (8. j.) 314–315.
- [14] TREVINO (8. j.) 315.
- [15] ROBERT KING MERTON: *Social Theory and Social Structure*, New York, The Free Press, 1968, 105.
- [16] TALCOTT PARSONS: *The Social System*, New York, The Free Press, 1951, 5–6.
- [17] Erre részletesebben lásd MACZONKAI Mihály: *Jogszociológia*, Pécs, Janus Pannonius Tudományegyetem, Állam- és jogtudományi Kar, 1997, 86–87.
- [18] MACZONKAI (17. j.) 88–89.
- [19] Erre gyakorlati példákkal színesítve lásd Sally Falk MOORE: „Law and social change: the semi-autonomous social field as an appropriate subject of study” in Sally F. MOORE (szerk.): *Law as Process: An Anthropological Approach*, London, Routledge Kegan and Paul, 1978, 55–56.
- [20] TALCOTT PARSONS – NEIL SMESLER: *Economy and Society*, New York, The Free Press, 1956, 48.
- [21] MACZONKAI (17. j.) 89.
- [22] Ilyennek tekinthető például az Egyesült Államokban a *Brown v. Board of Education* (1954) ügy, amely esetben a törvény a szegregáció megszüntetésére az iskolákban „megfelelően átgondolt

gyorsaságot" (*with all deliberate speed*) rendelt el, tehát az egyes intézmények differenciáltan léptethették életbe a rendelkezést, melynek fő célja a társadalom dezintegrációjának megakadályozása volt. TREVINO (8. j.) 319.

[23] Például az Egyesült Államok Alkotmányának Nyolcadik Kiegészítése (*Eighth Amendment*), amely megtiltja a „kegyetlen és szokatlan büntetéseket” (*cruel and unusual punishments*). Természetesen az 1791-ben meghozott alkotmánykiegészítés korában egyáltalán nem számított szokatlannak, sem kegyetlennek, mondjuk a fül levágása vagy a megégetés (elég gondolni csupán a szurokkal való leöntés elsősorban szegényként felfogott jellegére, pedig ez többnyire az áldozat halálával is járt). Ám kétszáz évvel később épp ugyanezen texturára hivatkozva már fel sem merülne hasonló büntetéseket kiszabni, holott az alkotmány szövege intakt maradt és – többek között – ezáltal az autoritását is megőrizte. TREVINO (8. j.) 319.

[24] Elég csak az „amerikai álom” pénzszerzésre törekvő attitűdjét és annak lehetséges útjait figyelembe venni. A tőke megszerzése ugyanis lehetséges illegális úton is (vagyon elleni bűncselekmények, kábítószerrel való visszaélés stb.), ám a jogrendszer szerint – a felsoroltakkal szemben – csak konvencionális úton történhet; ezáltal maga a jogrendszer – mintegy példát mutatva – meggyőző erővel hat a társadalom tagjainak motivációira. TREVINO (8. j.) 319. (Mellesleg ez önmagába foglalja az erkölcsi devianciák jogi rögzítését is.)

[25] Talcott PARSONS: „The Sociologist Looks at the Legal Profession” in Talcott PARSONS: *Essays on Sociology Theory*, Glencoe, Illinois The Free Press, 372.

[26] Talcott PARSONS: „The Law and Social Control” in William M. EVAN (szerk.): *Law and Society*, New York, Macmillan, 1962, 58.

[27] Például az amerikai alkotmány két fundamentális erejű alapelve épül: szabadság és egyenlőség. Az alapító atyák e két elvet – mint elidegeníthetetlen jogokat – olyan alapvető és szinte vallásos erővel bíró eszmeként kezelték, amelyek meghatározták az egész amerikai alkotmány megalkotását. TREVINO (8. j.) 321.

[28] PARSONS (26. j.) 63.

[29] Talcott PARSONS: „A Sociologist Looks at the Legal Profession” in PARSONS (25. j.) 381.

[30] TREVINO (8. j.) 322.

[31] Roger COTTERRELL: *The Sociology of Law: An Introduction*, London, Butterworth, ²1992, 81–82.

[32] MACZONKAI (17. j.) 92.

[33] John DEWEY: *Reconstruction in Philosophy*, New York, Dover Publications Inc. Mineola, 2004. (Introduction. Reconstruction as Seen Twenty-Five Years Later, V.)